KÖNYVESHÁZ

Hidegháborús játszmák

A Kádár-rendszer legsötétebb bugyrai

BÓDY

Kissé formabontó történeti munka A Cég megnyertjei – a megnyertek cégei című könyv. Ennek oka, hogy olyan – tabuként alulkutatott – témát tár fel a szerző, *Borvendég Zsuzsanna,* amelynek tisztázásával, sőt még a probléma felvetésével is adós a történészszakma. Hiszen keveset tudunk a Kádár-rendszer titkosszolgálatának működéséről, mivel az értelemszerűen titokban működött, illetve mindent megtett azért, hogy tevékenységére utólag se derüljön fény. Különösen így volt ez abban az esetben, ha a szervezet illegális gazdasági működését, pénzügyi tranzakcióit akarta elfedni.

A hidegháborús kémjátszmákban titkos pénzmozgások, szürkegazdaságba tartozó műveletek egész sora biztosította a szovjet térnyerést a nyugati világban mind gazdasági, mind politikai téren. Ezeknek a gyakorlatát átvéve és továbbfejlesztve a hetvenes évekre a külkereskedelem hasznát maffiaszerűen működő hálózat igyekezett lefölözni Magyarországon, amelynek koordinátora a katonai hírszerzés volt. Tevékenységüket tetten érni a szigorú konspirációs szabályok miatt szinte reménytelen, ha nem lett volna egy riális szerv – az állambiztonság kémelhárító csoportfőnöksége –, amely féltékenyen figyelte minden lépésüket. A kémelhárítás a hetvenes évek közepén nyomozást indított nagy értékre elkövetett gazdasági bűncselekmény miatt a Metalimpex Külkereskedelmi Vállalat vezetői ellen, amely nyomozás meglepő eredményt hozott.

Kik voltak azok a megnyertek? Hogyan épült rá a titkosszolgálat a külkereskedelemre? Mit jelentett a valutakitermelés és az alkotmányos költség? Miképpen lehetett cégeket alapítani a szocializmus idején, amikor magántulajdon igencsak szűk korlátok között létezhetett? Ezekre a kérdésekre keres választ a könyv, miközben bemutatja, hogy a vadkapitalista üzletvitel a szocialista elit kiváltságaként már a hatvanas évektől kezdve a rendszer sajátja volt.

Hatalmas mennyiségű iratanyagot használt fel a szerző munkája során, ám még így is nehéz, sőt lehetetlen több évtized pókhálószerűen összefonódó „üzleti" világát kibogozni. A könyvben Borvendég többször hangsúlyozza, hogy teljes képet messze nem adhat – még úgy sem, hogy évek óta foglalkozik a témával, ezért csupán néhány esetet mutat be, amelyek révén megismerhetjük a pártelit összefonódásait, illetve azt, hogy a mozgótőke hogyan vándorolt cégről cégre, sokszor megkerülve a legális útvonalat.

Fedőbeosztások, korrupciók, export-import cégek legsötétebb bugyraiba tekinthetünk be ebben a lebilincselően izgalmas könyvben, megismerve egy olyan világot, amelyben a kivételezett személyek igazi kiskirályként éltek. Mindezt jól szemlélteti az író által idézett brit felmérés, amelyből az derül ki, hogy felbecsülhetetlen összegek forogtak a különféle hírszerző szervek, közvetítők és vállalatok körében. A nyolcvanas évek elejétől 2010-ig 242 milliárd dollár áramlott ki offshore számlákra. Ez pedig 2010-es államadósságunk 2,8-szorosát jelentette. A példák sora ezzel nem ér véget, ennél csak megdöbbentőbbeket találunk a könyvben.

(Borvendég Zsuzsanna: A Cég megnyertjei – a megnyertek cégei. Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest, 2018, 181 oldal. Ára: 2000 forint)

Városligeti fogpiszkáló

Nagy magyar építőmesterek a dualizmus korából

OZSDA

Széchenyi István a következő kéréssel fordult levélben *Ybl Miklóshoz:* „építene az országos hírű építész Nagycenken egy lehetőleg minden cikornyás díszítményt kizáró egyszerű, de mégis elég tágas Istenházat". Ybl elfogadta a felkérést. Az építkezés 1864 nyarán fejeződött be. A Szent István-plébániatemplom letisztult és nemes megjelenésével felér ahhoz az ideához, amelyet Széchenyi a legnagyobb építészünk elé állított.

Öt évvel ezelőtt Ybl Miklós születésének kétszázadik és *Lechner Ödön* halálának századik évfordulója adott alkalmat a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Művészettörténet Tanszéke számára nagyszabású konferencia megrendezésére, amelyen nemcsak a dualizmus korának két nagy építészét ünnepelték, de a kortársaikról sem feledkeztek meg. A kötet a konferencián elhangzott előadásokból született tanulmányok egy részét tartalmazza Ybl pályájának kezdő évtizedétől Lechner munkásságának utolsó időszakáig. Az 1840-es évektől az 1910-es évek végéig követhetjük nyomon a kor építészetét. Olvashatunk néhány karakteres alkotásról, illetve kevésbé ismert alkotókról is, akiknek számos jelentős épületet köszönhetünk. Megismerhetjük a kaplonyi templom történetét Ybl Miklós előtt és után, a „fogpiszkálónak" becézett városligeti Gloriett építéstörténetét, a Szentháromságemlékmű kutatását – melynek több részletét máig homály fedi –, valamint a kolozsvári Házsongárdi temetőbe tervezett síremlékek formavilágát. Megfeledkezett az utókor *Fort Sándor* építészről, akit elsősorban a magyar arisztokrácia tagjai láttak el feladatokkal. Fort a megbízói számára palotákat, kastélyokat tervezett. *Hültl Dezsőt* is kevesen ismerik. Ő volt Magyarország első építészdoktora, akinek nevéhez a Péterfy Sándor utcai kórház, illetve több fővárosi bérház és bérpalota fűződik. A szakirodalom elsősorban mint a lecsendesült neobarokk stílus képviselőjét tartja számon. Lechner Ödön, a Japán kávéház művészasztalának szelíd bohémje olyan építészeti formanyelv megteremtésén fáradozott, amely csak minket, magyarokat jellemez. Írásai mégsem szakmai, városépítészeti vagy rendezési közügyekről szólnak, inkább a mester célkitűzéseiről, gondolatairól. Építészete már korai műveinél megosztotta a közvéleményt, sokan bírálták keleties ízű ornamentikahasználatát, *Kőrössy Albert Kálmán* építész munkáin viszont érezhető és kimutatható a hatása. Az építészettörténet-kutatás Lechner követőjeként tartja számon *Baumhorn Lipótot,* aki munkatársával, *Kovács Károly* építőmesterrel házak, bérpaloták, zsinagógák tervezésére és kivitelezésére kapott megbízást Újvidéken.

Fiumében a XX. század elején a tömeges emigráció miatt építették meg a kivándorlók házát, mely az egyik első magyar vasbeton épület volt. Erről és sok más házról, templomról és kastélyról archív és mai fotókat, valamint korabeli tervrajzokat láthatunk a kötetben. Az építészet- és szobrásztörténeti témákból született tanulmányok nemcsak a szakembereknek, hanem azok számára is izgalmas olvasmányok, akik érdeklődnek a város- és a művelődéstörténet iránt.

(Ybl és Lechner vonzásában. Szerk.: Rozsnyai József. Holnap Kiadó, Budapest, 2018, 216 oldal. Ára: 3500 forint)

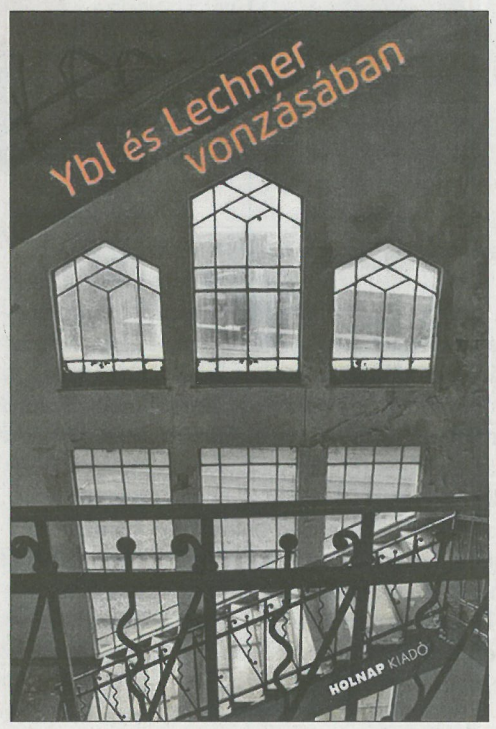

Programok

Murányi László Ady-estje. A száz éve elhunyt *Ady Endre* verseiből és a rá emlékezők írásaiból válogat *Murányi László* következő irodalmi estjén. Helyszín: Klebelsberg Kastély (Budapest II., Templom utca 12–14.).
Időpont: február 24., vasárnap 16 óra.

A kommunista diktatúrák áldozatainak emléknapja. A Magyar Nemzeti Múzeum és a Gulágkutatók Nemzetközi Társasága bemutatja *Bognár Zalán* Málenkij robot – A Magyarországról ítélet nélkül szovjetunióbeli kényszermunkára elhurcolt civilek története című művét, valamint A pokol bugyrai... Málenkij robot – Kényszermunka a Szovjetunióban című segédanyagot. Helyszín: Magyar Nemzeti Múzeum (Budapest VIII., Múzeum körút 14–16.).
Időpont: február 25., hétfő 17 óra.

Egy székely asszony a jászok között. A Jászok Egyesülete rendezésében *Szabóné Nagy Enikő* előadást tart Egy székely asszony a jászok között címmel. Helyszín: pesti megyeháza (Budapest V., Városház utca 7.).
Időpont: február 26., kedd 17 óra.

Sorstörténetek. *Kovács Emőke* történész előadást tart Magyar sorstörténetek a kommunizmus idején címmel a kommunizmus áldozatainak emléknapja alkalmából. Helyszín: Márai Sándor Városi Könyvtár (Albertirsa, Pesti út 52.).
Időpont: február 27., szerda 16 óra.

Közelképek írókról. A Magyar Művészeti Akadémia Közelképek írókról című kismonográfia-sorozatának három új kötete *Márkus Béla:* Szilágyi István; *Jánosi Zoltán:* Oláh János; *Cs. Nagy Ibolya:* Király László. Közreműködik: *Lukács Sándor* Kossuth-díjas színművész. Helyszín: Pesti Vigadó, Fogadótér (Budapest V., Vigadó tér 2.).
Időpont: február 27., szerda 17 óra.

A Tanácsköztársaság története. A Sorsfordító napok ismeretterjesztő sorozat keretében *Ligeti Dávid* történész előadást tart A Tanácsköztársaság története, 1919 címmel a szigetszentmiklósi városi könyvtár rendezésében. Helyszín: Városi Könyvtár és Közösségi Ház (Szigetszentmiklós, Tököli út).
Időpont: február 27., szerda 18 óra.

Aknay János, 70. A szegedi Regionális Összművészeti Központ nagyszabású kiállítással tiszteleg a hetvenedik születésnapját ünneplő *Aknay János* Kossuth- és Munkácsy Mihály-díjas festőművész előtt. A több mint kétszáz művet felsorakoztató Égi és földi geometria című tárlaton kiemelt szerepet kap Szentendre városa, és számos visszatérő motívumot is felfedezhet a közönség. A kiállítás április 28-ig látogatható. Helyszín: Regionális Összművészeti Központ (Szeged, Magyar Ede tér 2.).
Időpont: február 28., csütörtök 10 óra.

Kis történetek. A Budapest Fotófesztivál nyitóeseménye *David Lynch,* az amerikai független film élő legendája, rendező, forgatókönyvíró, festő és zenész Small Stories – Kis történetek című fotókiállítása. Kurátor: *Szarka Klára* fotótörténész. A kiállítás június 2-ig látogatható. Helyszín: Műcsarnok (Budapest XIV., Dózsa György út 37.).
Időpont: március 1., péntek 10 óra.

Burokban született emberiség. *Ferencz Orsolya* űrkutató előadást tart sorskérdéseinkről Burokban született emberiség címmel a hévízi Széchenyi István Polgári Kör Egyesület szervezésében. Helyszín: Gróf I. Festetics György Művelődési Központ, Városi Könyvtár és Muzeális Gyűjtemény (Hévíz, Deák tér 1.).
Időpont: március 1., péntek 17 óra.

Néptánc-antológia. A néptáncosok téli ünnepén több mint ezer néptáncos és népzenész mutatkozik be a Martin György Néptáncszövetség rendezésében. Helyszín: Budapesti Operettszínház (Budapest VI., Nagymező utca 17.).
Időpont: március 2., szombat 11 óra.

(A programok@magyarnemzet.hu e-mail címre várjuk a programajánlatokat.)